

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Історичний факультет

Кафедра археології та етнології України

Д и п л о м н а р о б о т а

спеціаліста

на тему: «Соціальні мережі і телебачення у сучасній системі

виховання дітей в Україні»

«Social network and television in the modern system of education in Ukraine»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 032 Історія та археологія
Зайченко Наталя Олександрівна

Керівник д.і.н., проф. Кушнір В. Г.

Рецензент ст. викл. Левченко Г.С.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

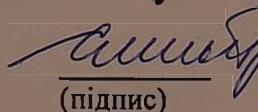
№ 8 від 10.05.2017 р.

Захищено на засіданні ЕК №1

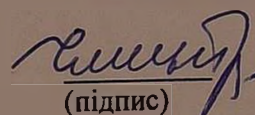
Протокол № 5 від 19.05.2017 р.

Оцінка Відмінно / A / 92
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

 Сминтина О.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Голова ЕК

 Сминтина О.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Одеса-2017

ц/к 440 495

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія та джерельна база дослідження.....	10
Розділ 2. Сучасне українське телебачення та його вплив на виховання і формування особистості дитини.....	16
Розділ 3. Соціальні мережі та їх вплив на виховання сучасної молоді в Україні ..	45
Висновки	69
Список джерел та літератури.....	73

ВСТУП

Процес формування і розвитку особистості починається з родини, з моменту народження дитини. Саме батьки вводять дитину в складний світ людських взаємин. Уроки життя, здобуті в родині, мають величезну виховну силу, бо дають їх найближчі люди – мама, тато, бабуся та інші. Але на сьогоднішній день одним із головних чинників впливу на виховання дитини стають і засоби масової інформації, а саме телебачення та соціальні мережі, адже вони за останній час стали невід'ємною частиною повсякденного життя не лише дорослої людини, а і дитини.

Тому темою дипломної роботи стало дослідження «Соціальних мереж та телебачення у сучасній системі виховання дітей в Україні».

В даній дипломній роботі було досліджено, яку ж саме соціальні мережі та телебачення відіграють роль та як впливають на сучасне виховання дітей в Україні.

Вибір представленої теми пояснюється тим, що соціальні мережі та телебачення є та залишатимуться популярними і актуальними серед молоді. Адже в Україні лише з поч. ХХІ ст. починається дуже стрімкий розвиток телекомунікацій і комунікаційних технологій, які роблять величезний вплив на всі сторони життя людини, особливо граючи велику роль в житті сучасної дитини та в її вихованні. Вільний доступ до необмежених інформаційних ресурсів, в першу чергу, великому числу телевізійних каналів, різноманітним друкованим виданням, а також відкритий доступ до Інтернету (у т. ч. і за допомогою мобільного телефону) допомагає дитині знайти відповідь на будь-яке питання. Але якщо раніше таким джерелом служили школа, сім'я, батьки, то зараз їх майже повністю замінюють засоби масової інформації.

Тому потрібно підкреслити ще раз те, що соціальні мережі та телебачення стають невід'ємною частиною повсякденного життя людини, а особливо дитини. Тому, що проводячи більшу частину свого вільного часу перед

екранами телевізорів та моніторів, одержуючи духовну насолоду мало хто замислюється над тим, як це все шкідливо не тільки для здоров'я, а й для внутрішнього сіту. І нажаль ця проблема стосується кожного з нас без виключень.

Тому **актуальність** дослідження ролі соціальних мереж та телебачення у вихованні дитини в Україні полягає в потребі вивчення такого феномену в комплексі.

Метою дослідження є вивчення соціальних мереж та телебачення, як важливих складових у сучасній системі виховання дітей в Україні.

Для реалізації поставленої мети визначені наступні **завдання**:

1. всебічно вивчити та проаналізувати наявні джерела та літературу з обраної теми;
2. дослідити сучасне українське телебачення, його види, функції та вплив на виховання і формування особистості дитини;
3. дослідити що таке соціальні мережі, які існують соціальні мережі, та яка їх роль у вихованні сучасної молоді в Україні.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи**:

- **аналітичний** (передбачає витяг з джерел, літератури та електронних ресурсів потрібної інформації);
- **порівняний** (процес кількісного та якісного зіставлення різних властивостей, які стосуються вивчаючої тематики);
- **спостереження** (надає можливість сприймати та фіксувати певну інформацію по даній темі);
- **вторинний аналіз даних** (вид дослідження, в якому повторно аналізуються дані, зібрані і опубліковані раніше або іншими дослідниками).

Об'єктом дослідження виступають соціальні мережі та телебачення у сучасній системі виховання дітей в Україні.

Предметом дослідження є види, моделі, механізми та наслідки соціальних мереж і телебачення на систему сучасного виховання дитини в Україні.

Хронологічні межі вивчаючої тематики охоплюють кінець ХХ ст. і до сьогодення.

Територіальні межі вивчення даної роботи охоплюють територію України в межах сучасних її державних кордонів.

Тема соціальних мереж та телебачення, їх роль у виховання дитини є актуальною на сьогоднішній день, але популярною вона стала лише з середини ХХ ст. і те закордоном. В Україні більш глобального розмаху для вивчення вона здобула за останні чотири – п'ять років. З моменту революційних дій на території України починають говорити соціологи, психологи, педагоги, криміналісти і в більшій мірі журналісти про такий феномен, як: телебачення, соціальні мережі, їх роль і вплив на виховання та сприйняття світу людини, а особливо дитини, паралельно починається і національно-патріотичне виховання виноситися на перший план.

Незважаючи на те, що тема досить нова і вивчати та досліджувати її стали не так давно, але на світ все ж таки з'явилися ґрунтовні роботи та корисні сайти з теми: соціальних мереж і телебачення, ролі їх на виховання дітей, впливу на дітей.

При написанні дипломної роботи було досліджено певний об'єм наукової літератури та джерел, які допомогли при написанні роботи.

Останім часом психологи та педагоги звертаються до такого феномену, як телебачення, які види телепрограм існують в Україні, функції телепередач, а головним питанням дослідницьких робіт стає проблема саме сучасного українського телебачення його впливу на формування особистості та виховання дітей. Ця тема не залишила без уваги таких авторів: А. І. Комрова «Азбука морального виховання» [16], Л. Кондратенко «Дитина у віртуальному світі: комп'ютер і телебачення» [23], О. Лазерева «Вплив телебачення на емоції та

поведінку дитини» [27], Г. Нижник «Сучасне телебачення: плюси та мінуси» [28], Р. Харріс, В «Психология массовых коммуникаций» [38], І. Ролінський «Агресивність на телеекрані та проблеми неповнолітніх» [34], Л. Чупрій «Негативний вплив на дітей телебачення та Інтернету» [14]. Всі ці роботи з'явилися на світ за останні двадцять років, саме коли починають стрімко розвиватися різні види телепередач і проникати у повсякденне життя людей.

Також одними з головних чинників впливу на виховання дітей є і психологічні аспекти про які не змогли змовчати автори: Н. П. Гришаєва «Соціально-психологічні аспекти впливу телебачення на дошкільнят» [18], О. В. Квашук «Психологічні чинники впливу телебачення на розвиток моральної свідомості молодших школярів» [21], О. С. Лаврик «Телебачення і здоров'я дошкільнят» [26], І. Пенчук «Вікові особливості сприйняття дитячих програм на телебачення» [29], Л. Чорна «Вплив сучасного телебачення на внутрішній світ і поведінку дитини» [39] – у своїх роботах дослідники розкривають суть проблем виховання з психологічної позиції; показують, як телебачення впливає позитивно та негативно не тільки на поведінку дитини, а й на її світосприйняття; намагаються розібратися у віковій категорії дітей, щоб скласти періодизацію дитячих телепрограм.

Розглянули детальніше сітку мовлення п'яти національних телеканалів України, а саме: Перший національний [6], ТЕТ [4], Інтер [2], ТРК Україна [5], К1 [3] – що дало нам змогу визначити, що люблять дивитися діти у тому чи іншому віці.

Досліджуючи тему телебачення, потрібно також розглянути структуру та функції телепередач. Ми звернули сою увагу до текстів авторів: Я. Є. Іванова «Діти і телебачення» [20], С. Радиш «Телебачення і комп'ютер у житті малюків» [33], О. Рудення «Мультфільми і діти» [35] в яких описуються функції телепередач та структура, яку прийнято дотримуватися саме в Україні.

Поруч з телебаченням все більшої популярності набули соціальні мережі. Особливо з початку ХХІ ст., починають звертати свою увагу на це явище

психологи, педагоги. Час від часу по телебаченні ми можемо чути про те, як діти виклали в мережах різні негативні відео, чим вони займаються на уроках, у вільний час і тому подібне.

Соціальні мережі стають невідомою частиною повсякденного життя людини, а особливо дитини, адже все що там відбувається не контролюється дорослими.

Так вивчаючи джерела для написання дипломної роботи ми натрапили на сайти гри, яка стала дуже популярною серед підлітків. «Синій кит» гра [9, 12, 13], яка не залишила без уваги не лише Інтернет, а й телебачення. Про цю гру час від часу можна почути у новинах. Проект «Стосується кожного» провів своє дослідження, і 6 березня вишла програма під назвою: «Группы смерти», в якій шла мова саме про ігри в соціальних мережах, які закінчуються смертельними наслідками.

Проводячи більшість свого часу перед екранами моніторів мало хто замислюється, що на підсвідомому рівні вже потрапив в залежність інтернету. Здавалося б, грає собі дитина в комп'ютерні ігри, і що? Тиша і спокій. Однак сучасні психологи говорять про те, що сьогодні все більше дітей молодшого, середнього та старшого шкільного віку стають залежними від комп'ютера. Що ж це означає? В принципі, характеристики всіх залежностей схожі між собою. Якщо наркоман цілодобово шукає дозу, то дитина може з нетерпінням чекати години, коли ж йому дозволять батьки сісти за комп'ютер. У цей час дитя найчастіше не знаходить собі місця, не може нічим іншим зайнятися, мається по будинку або квартирі. Варто сказати, що дану проблему потрібно лікувати, інакше можуть бути негативні наслідки – пише Юрьев Л. у своїй роботі «Компьютерная зависимость...» [40].

Досліджуючи тему Інтернету, а особливо соціальних мереж не можна пропускати позитивні та негативні властивості йде мова і на сайті «Вплив соціальних мереж на дітей»[1] та в роботі «Чи комфортно дитині в сучасному медіа просторі?» О. Петрунько [30].

Аналізуючи матеріали наукових статей та різних сайтів дійшли висновку що, зміна людини в процесі соціалізації під впливом соціальних мереж та телебачення йде в різних аспектах і має як позитивний, так і негативний характер. Особливо слід зазначити в зв'язку з цим те, що останнім часом набирає силу тенденція перетворення перегляду телебачення та сидіння в соціальних мережах на самореалізацію дитини. До давно існуючого читань газет і журналів додалися передачі радіо і телебачення з прямою участю слухачів і глядачів. Розвиток електронних систем породило зовсім новий вид комунікації і самореалізації – взаємодія людини з визначеними його по тим чи іншим причинам партнерами, що дозволяє йому знайти однодумців і виразити себе в спілкуванні з ними. Так, наприклад, уже сьогодні до мережі Інтернет через компютер або мобільний телефон підключені мільйони абонентів – серед яких є і більшість учнів.

Крім того, у дитини, що знаходиться в комп'ютерній віртуальній реальності, створюється враження, що вона безпосередньо бере участь у створених нею подіях, в яких вона є головним учасником. Це створює зовсім нові можливості для самореалізації і самоствердження, може вести до тих чи інших самозмін у дітей, підлітків, юнаків.

Структура дипломної роботи складається з:

- вступу;
- 1 розділу «Історіографії та джерельної бази дослідження»;
- 2 розділу «Сучасне українське телебачення та його вплив на виховання і формування особистості дитини»;
- 3 розділу «Соціальні мережі та їх вплив на виховання сучасної молоді в Україні»;
- висновків;
- список джерел та літератури (загалом 40 позицій).

ВИСНОВКИ

Дослідивши тему: «Соціальні мережі і телебачення у сучасній системі виховання дітей в Україні», ми прийшли до таких висновків:

По-перше соціальні мережі та телебачення стало невід'ємною частиною повсякденного життя всього людства. А одним з ознаків такого стрімкого розвитку є удосконалення телевізійних та комп'ютерних технологій, які дають можливість сучасній людині більше пізнавати, навчатися, спілкуватися, переноситися в будь-яку країну світу дізнаватися про її культуру та традиції, використовуючи необмежені можливості.

По-друге дана проблема є популярною, але через те, що її почали досліджувати лише з кінця ХХ ст. є мало вивченою і тим самим підкреслює і актуальність дипломної роботи, щоб такий феномен, як соціальні мережі та телебачення починати вивчати у комплексі системи виховання.

Сучасний світ важко уявити без соціальних мереж та телебачення. Ми стикаємося з ними щодня, і вони у свою чергу значною мірою впливають на наше життя. Людина використовує телебачення та соц. мережі у будь-якій сфері діяльності.

Соціальні мережі та телебачення традиційно мають великий вплив на суспільство, вони формують суспільну думку, свідомість окремих індивідів. Від них багато в чому залежить розвиток громадянського суспільства.

У сучасних умовах роль соціальних мереж та телебачення полягає не тільки в наданні інформації, а й у виконанні навчальної та виховної функції.

Протягом останніх десятиріч відбувається інтенсивна інформатизація суспільства. На зміну індустріальному приходить інформаційне суспільство, оскільки якість і ефективність практичного використання інформації відкриває нові можливості для прогресу цивілізації та піднесення рівня життя людини. Для кожного громадянина відкривається перспектива одержати інформацію незалежно від її типу, місця і часу, головним є лише вміння працювати з нею.

Середовище, в якому функціонує людина, переповнене інформацією, людина вже не мислить себе без постійного нагромадження нових знань, подій, які поширюються за допомогою телебачення, мережі Internet та інших засобів.

У час, коли комп'ютеризація полонила майже увесь світ, українці лишаються однією з найбільш читаючих націй. Книга була і лишається чи не найдоступнішим джерелом інформації. Хоча більшість самих бібліотекарів не задовольняють бібліотечні фонди. Поруч з бібліотекарями незадоволені і вчителі, і школярі та їх батьки. Бібліотекам не вистачає, передусім, молодіжної преси і періодики, науково-популярної та довідкової літератури, що відповідає б програмам шкільних предметів.

Лише зовсім несвідома людина може сказати, що соціальні мережі та телебачення ніяк не впливають на дітей. Такий вплив, безумовно, існує і, на жаль, він у більшості випадків украй негативний.

Так у праці «Негативний вплив на дітей телебачення та Інтернету» автор Л. Чупрій говорить про те, що: «...необхідно навчити дітей відділяти зерна від половини, зробити засоби масової інформації не суперником, а союзником учителя». Це дасть змогу дітям тверезо орієнтуватися в медійних повідомленнях, не вірити їм наосліп.

В процесі написання наукової роботи, мною були реалізовані наступні завдання:

1) Нами було досліджено та проаналізовано наявні джерела та література з даної теми. В загальній кількості було опрацьовано 40 позицій джерел та літератури, які конкретно дали відповіді на питання по темі і були описані в 1 розділі «Історіографія та джерельна база дослідження».

2) Ми дослідили питання про сучасне українське телебачення, його види, функції та вплив виховання і формування особистості дитини. Дане питання було досліджене у 2 розділі «Сучасне українське телебачення та його вплив на виховання і формування особистості дитини». При дослідженні даного питання ми користувалися роботами Я. Іванової [20], Г. Нижника [28],

О. Руденя [35], які надали нам можливість встановити, що телебачення є одним з головних елементів соціально-культурного середовища. Надали визначення телебачення, як одному з засобів масової інформації. Нам вдалося розглянути види телепередач та встановити дитячий корект серед різних вікових категорій.

Телебачення не просто увійшло в наше буденне життя, а й формує певні особистісні якості і світосприйняття. Роботи Л. Чорної [39], Р. Харріса [38], Н. Гришаєвої [18], О. Квакуша [21] та інших надали нам можливість більш детально дослідити, як телебачення впливає на поведінку дитини, психологічні аспекти впливу на сприйняття дитиною певних телепередач, фільмів та мультиків.

Потрібно говорити про те, що раніше вихованням особистості займалися батьки та найближчі родичі, то зараз ці функції перебрав на себе телевізор. На відміну від батьків, він ніколи не відсторонюється від юного глядача, а навпаки, задовольняє всі його духовні потреби, створюючи при цьому ілюзію «реального» життя.

3) Ще одним глобальним завданням потрібно було дослідити соціальні мережі та їх роль у виховання сучасної молоді. Дане питання було досліджене та описане в 3 розділі «Соціальні мережі та їх вплив на виховання сучасної молоді в Україні». Сьогодні поряд з телебаченням популярним проведенням часу стає комп'ютерна мережа Інтернет. Люди стали проводити там величезну частину свого часу. Питання соціальних мереж с часом стає все популярнішим та актуальним, тому компанія Яндекс у 2012 та Mozok.net у 2017 роках проводили свої рейтингові дослідження серед популярних соціальних мереж. У проміжку 5 років можна порівняти те, що соціальних мереж побільшало і популярність Інтернету піднялася, українці не лише сидять у соціальних мережах тепер вони навіть і купують і продають за допомогою інтернет магазині, а також полюбляють читати новини та дивитися цікаві блогери.

На перший погляд все чудово, але є і негативні сторони соціальних мереж адже хоча б те, що віртуальне спілкування поступово витісняє живе, а це дуже небезпечно для несформованої особистості. Хоча підлітків це задовольняє, адже саме у віртуальному світу, можна себе поводити, як тобі воліє душа, не дивлячись на мораль та етику виховання. А головне тебе ніхто не контролює, і тому немає певної відповідальності. Чим і стали наслідки однієї з популярних ігор серед підлітків «Синій Кит», гра зі смертельним кінцем.

У даній роботі ми намагалися підвести до розуміння того, що соціальні мережі та телебачення є досить складною і неоднозначною проблемою. Наша робота є лише однією із спроб розібратися в даній проблемі більш глибоко. Адже тема нова, стала популярною та актуальною, але досліджена в малій мірі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. Вплив соціальних мереж на дітей [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Все про дітей. – Режим доступу : <http://www.vseodetyah.com/article.html?id=3220menu=batkam&menu=batkam> (20.08.2016).
2. Головна – історія [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт телеканалу «Інтер». – Режим доступу : <http://inter.ua/uk/> (10.04.2017).
3. Головна – історія [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт телеканалу «К1». – Режим доступу : <http://www.k1.ua/uk/> (11.02.2017).
4. Головна – історія [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт телеканалу «ТЕТ». – Режим доступу : <http://tet.tv/uk/> (11.03.2017).
5. Головна – історія [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт телеканалу «ТРК Україна». – Режим доступу : <http://kanalukraina.tv/ua/> (26. 02.2017).
6. Головна – історія [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт телеканалу «Перший національний». – Режим доступу : <http://1tv.com.ua/> (10.03.2017).
7. Гришаківа Е. Соціальні мережі та їх класифікація [Електронний ресурс] / Євгенія Гришаківа. – Режим доступу : <http://egrishakova.ru/blog/item/70-sotsi-> (11.10.2013).
8. Дитячі та підліткові програми на каналах «Перший» та «Росія»: типологічні особливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.doc.zavantag.com/text/18167/index-1.html> (29.11.2017).
9. Игра в смерть: что такое «Синий Кит» и почему подростки выполняют смертельные задания [Електронний ресурс] // Украинские новости. – Режим доступу : <http://ukranews.com/news/477890-ygra-v-smert-hto-takoe-synyy-kyt-y-pochemu-podrostky-vypolnyayut-smertelnye-zadanyya> (08.02.2017).

10. Мінченко О. Українці в соціальних мережах: нове дослідження від Яндекс / Ольга Мінченко [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Яндекса. – Режим доступу : <http://watcher.com.ua/2014/08/21/ukrayintsi-v-sotsialnyh-merezhah-nove-doslidzhennya-vid-vandeksa/> (21.09.2014).
11. Рейтинг: Найпопулярніші сайти України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Mozok.net. – Режим доступу : [https:// mozok. Net / najpopuljarnishi-sajti-ukrajini](https://mozok.net/najpopuljarnishi-sajti-ukrajini) (09.03.2017).
12. Синий Кит: как понять, что подросток играет с суицидом а «группах смерти»? [Електронний ресурс] // Украинские новости. – Режим доступу : <http://ukranews.com/news/478927-synny-kyt-kak-ponyat-что-pod rost ok-ygraet-s-suycydom-v-gruppakh-smerty> (13.02.2017).
13. Синий кит: минимум 13 тысяч украинских подростков сидят в «группах смерти» [Електронний ресурс]. // Украинские новости. – Режим доступу : <http://ukranews.com/news/480013-synny-kyt-mynimum-13-tysyach-ukraynskykh-podrostkov-sydyat-v-gruppakh-smerty> (18.02.2017).
14. Чупрій Л. Негативний вплив на дітей телебачення та Інтернету [Електронний ресурс] / Л. Чупрій. – Режим доступу : [URL:http://mama-tato.com.ua/article/a-744.html](http://mama-tato.com.ua/article/a-744.html) (06.05.2010).
15. Які мультфільми дивляться наші діти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://verano.rv.ua/navkolishnij-svit/yaki-multfilmi-divlyatsya-nashi-diti/> (12.02.2013).

ЛІТЕРАТУРА

16. Азбука морального виховання / відп. ред. А. І. Комрова, О. С. Богданової. – М. : Просвіта, 1979. – 318 с.
17. Беньямин В. Произведение искусства в эпоху его технической воспроизводимости / В. Беньямин // Киноведческие записки: историко-теоретический журнал. – 1989. – Вып. 2. – С. 151-167.

18. Гришаєва Н. П. Соціально-психологічні аспекти впливу телебачення на дошкільнят / Н. П. Гришаєва // Навчальна школа. – 2001. – № 8. – С. 5-12.
19. Дробницький О. Г. Категорія цінності в філософії / О. Г. Дробницький // Молодой ученый. – 2014. – № 17. – С. 588-297.
20. Іванова Я. Є. Діти і телебачення / Я. Є. Іванова // Шкільна бібліотека. – 2010. – № 9. – С. 83-84.
21. Квашук О.В. Психологічні чинники впливу телебачення на розвиток моральної свідомості молодших школярів : дис... канд. наук : 19.00.07. [Електронний ресурс] / Оксана Квашук. – Режим доступу : [URL :http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/343918.html](http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/343918.html) (19.01.2008).
22. Кон І. С. Психологія ранньої юності. Книга для вчителя / І. С. Кон. – М. : Просвіта, 1989. – 255 с.
23. Кондратенко Л. Дитина у віртуальному світі: комп'ютер і телебачення – користь та небезпека / Л. Кондратенко // Психолог довкілля. – 2012. – № 5. – С. 4-7.
24. Коробова Л. О. Система соціалізації виховання та його особливості в Україні / Л. О. Коробова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2011. – Ч. 2. – С. 185-191.
25. Курганов С. Ю. Деякі особливості навчальної діяльності на переході від підліткового до юнацького віку / С. Ю. Курганов. – Красноярск, 1995. – № 4. – 55 с.
26. Лаврик О.С. Телебачення і здоров'я дошкільнят: аналіз проблеми / О. С. Лаврик // Дошкільний навчальний заклад. – 2013. – № 2. – С. 8-11.
27. Лазарева О. Вплив телебачення на емоції і поведінку дитини / О. Лазарева // Психолог довкілля. – 2011. – № 11. – С. 14-16.
28. Нижник Г. Сучасне телебачення: плюси і мінуси / Г. Нижник // Психолог довкілля. – 2012. – № 5. – С. 38-41.

29. Пенчук І. Вікові особливості сприйняття дитячих програм на телебаченні / І. Пенчук // Теле- та радіожурналістика. – 2009. – Вип. 8. – С. 58-67.
30. Петрунько О. Чи комфортно дитині в сучасному медіапросторі? / О. Петрунько // Освіта України. – 2010. – № 1-2. – С. 6-11.
31. Поливанова К. Н. Психологическое содержание подросткового возраста / К. Н. Поливанова. – М. : Наука, 1996. – №1. – С. 49-69.
32. Прийменко В. Діти, які грають в ігри або комп'ютерна залежність / В. Прийменко // Газета «Психолог». – 2006. – №46. – С. 13-18.
33. Радиш С. Телебачення і комп'ютер у житті малюків / С. Радиш // Психолог довкілля. – 2012. – № 8. – С. 3-18.
34. Ролінський В.І. Агресивність на телеекрані та проблеми неповнолітніх / В. І. Ролінський // Зб. наук. праць «Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді». – Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – Кн. І. – 382 с.
35. Руденя О. Мультфільми і діти / О. Руденя // Соціальний педагог. – 2011. – № 1. – С. 43-52.
36. Томілова А. В. Система інтересів старших підлітків при традиційному і візualmente сообразному навчанні [Електронний ресурс] / А. В. Томілова. – Режим доступу <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-05/11sonoyt.pdf> (11.05.2011).
37. Українське телебачення: вчора, сьогодні, завтра / відп. ред. В. М. Петренко. – Київ, 2006. – 648 с.
38. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций / Ричард Харрис. – СПб., 2002. – 448 с.
39. Чорна Л. Вплив сучасного телебачення на внутрішній світ і поведінку дитини / Л. Чорна // Психолог. – 2007. – № 13-14. – С. 20-36.
40. Юрьев Л. Н. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика / Л. Н. Юрьев. – Днепропетровск : Пороги, 2006. – 196 с.

